

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับจริยธรรม

ธุรกิจ คือ ธุรกิจ ธุรกิจไม่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม คำกล่าวนี้สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับจริยธรรมว่า กิจกรรมทางธุรกิจนั้นอยู่นอกขอบเขตของจริยธรรม ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้ นักคิดเช่น Albert Carr ก็เป็นผู้หนึ่งที่เห็นด้วย ข้ออ้างของ Carr ในการสนับสนุนความเชื่อนี้ เป็นข้ออ้างที่ได้รับการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก ในทรศนะของ Carr ธุรกิจเป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขันเป็นหลัก ซึ่งคล้ายกับการเล่นโป๊กเกอร์ วัตถุประสงค์ของการเล่นก็เพื่อชัยชนะ ตราบใดที่ผู้เล่นยอมรับกฎเกณฑ์หรือกติกาของเกม (กฎซึ่งแตกต่างจากกฎจริยธรรมที่เน้นความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกับผู้อื่น) การกระทำของพวกเขาย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องในกรอบของเกมนั้น Carr กล่าวว่า

จริยศาสตร์ของเกมโป๊กเกอร์นั้นแตกต่างจากอุดมการณ์ทางจริยศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ของโลกที่มีอารยธรรม ในการเล่นโป๊กเกอร์เราจะไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่สนใจต่อการอ้างความเป็นเพื่อน มีแต่การลวงและปิดซ่อนด้วยการใช้เล่ห์ของความสามารถซึ่งเป็นสิ่งที่ตั้งใจจะกระทำ ความดีและการเปิดใจกว้างจึงไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญในเวลาเล่นโป๊กเกอร์ แต่ก็ไม่มีใครคิดว่า การกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องผิด เพราะมาตรฐานวัดความถูกต้องที่ใช้ในการเล่นโป๊กเกอร์ แตกต่างจากประเพณีทางศีลธรรมของสังคมของเรา

การที่นักธุรกิจส่วนใหญ่ให้ความสนใจต่อจริยธรรมในชีวิตส่วนตัวนั้น ทุกคนค่อนข้างจะเห็นด้วย แต่จุดของข้าพเจ้าอยู่ที่ว่า ในชีวิตการทำงาน พวกเขาไม่เป็นพลเมืองอีกต่อไป แต่พวกเขากลับเป็นเหมือนผู้เล่นเกม ซึ่งจะได้รับการชี้แนะจากมาตรฐานวัดที่ค่อนข้างต่างกัน

ออกไป* (Carr 1968 : 119)

นอกจากนี้ Carr ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

เรามีชีวิตอยู่ในสังคมที่อาจจะเป็นสังคมที่มีการแข่งขันที่รุนแรงที่สุดก็ได้ ขนบประเพณีของเราส่งเสริมความก้าวร้าวระดับสูงในความพยายามของแต่ละบุคคล เพื่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ ธุรกิจเป็นสังคมที่มีการแข่งขันเป็นหลัก และได้ถูกจัดเป็นจารีตของกลยุทธ์การเล่น กฎพื้นฐานของการเล่นเกมได้ถูกตั้งขึ้น โดยทางรัฐบาลซึ่งพยายามค้นหาและลงโทษการฉ้อโกงทางธุรกิจ แต่ตราบดที่บริษัทไม่ละเมิดกฎ หรือกติกาที่กฎหมายกำหนด บริษัทย่อมมีสิทธิในการสร้างกลยุทธ์ขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงถึงสิ่งใด นอกจากผลกำไร** (Carr 1968 : 122)

*Poker's own brand of ethics is different from the ethical ideals of civilized human relationship. The game calls for distrust of the other fellow. It ignores the claim of friendship. Cunning deception and concealment of one strength and intentions, not kindness and openheartedness, are vital in poker. No one thinks any worse of poker on that account. And no one should think any worse of the game of business because its standards of right and wrong differ from the prevailing traditions of morality in our society.

That most businessmen are not indifferent to ethics in their private lives, everyone will agree. My point is that in their office lives they cease to be private citizens; they become game players who must be guided by a somewhat different set of standards.

**We live in what is probably the most competitive of the world's civilized societies. Our customs encourage a high degree of aggression in the individual's striving for success. Business is our main area of competition, and it has been ritualized into a game of strategy. The basic rules of the game have been set by the government, which attempts to detect and punish business frauds. But as long as a company does not transgress the rules of the game set by law, it has the legal right to shape its strategy without reference to anything but its profits.

จากทฤษฎีของ Carr ดังกล่าวนี้อาจมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาก็คือ การที่ Carr เปรียบเทียบการดำเนินธุรกิจว่าเหมือนกับการเล่นโป๊กเกอร์ เกมโป๊กเกอร์กับการดำเนินธุรกิจนั้น สามารถเปรียบเทียบกันได้บางแง่แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะโป๊กเกอร์เป็นเกมที่มีกฎเกณฑ์และกติกาในการเล่นของโป๊กเกอร์เอง ในขณะที่เล่นเกมนี้ ผู้เล่นเกมจะต้องละทิ้งความสัมพันธ์ของบุคคลที่เป็นอยู่ออกไปชั่วคราว ในการแข่งขันเพื่อนจะกลายเป็นฝ่ายตรงข้ามทันที เพราะจุดมุ่งหมายของการแข่งขันนั้นก็คือ เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามให้ได้ แต่ในการดำเนินธุรกิจนั้น เราจะไม่สามารถละทิ้งหรือเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชีวิตของเราได้เหมือนการเล่นโป๊กเกอร์

ในการเล่นโป๊กเกอร์นั้น ผู้เล่นหรือผู้แข่งขันทั้งหมดจะเข้าร่วมเล่นในเกมนี้ด้วยความสมัครใจ แต่ในการแข่งขันทางธุรกิจ ผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมทางธุรกิจ บางกลุ่มจะเข้ามาด้วยความไม่เต็มใจหรือโดยไม่รู้ตัว แต่พวกเขาต้องเข้ามาเพราะมนุษย์ทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ และพวกเขาก็ไม่สามารถจะออกจากการแข่งขันได้ แม้ว่าพวกเขาจะไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วม หรือได้รับผลกระทบจากการแข่งขันนี้ และเมื่อมีการแข่งขันทางธุรกิจเกิดขึ้น บุคคลกลุ่มดังกล่าวนี้ก็จะได้รับผลกระทบจากการแข่งขันนี้ด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อนักธุรกิจสองฝ่ายแข่งขันกันทางธุรกิจ ฝ่ายที่ชนะได้รับช่วงในการบริหารกิจการในบริษัทแทนฝ่ายที่พ่ายแพ้ และเมื่อรับช่วงในการบริหารงานไปแล้ว ฝ่ายที่ชนะมีความประสงค์จะปลดคนงานที่เคยทำงานอยู่ก่อนแล้วออกทั้งหมด ในกรณีนี้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการแข่งขันในครั้งนี้ก็คือ คนงานผู้บริสุทธิ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ได้มีส่วนเข้าร่วมในการแข่งขันครั้งนี้เลย นอกจากนี้ในส่วนของผู้บริโภคก็อาจจะได้รับผลกระทบจากการแข่งขันทางธุรกิจได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น เพื่อเอาชนะบริษัทคู่แข่ง บางบริษัทจึงต้องใช้การโฆษณาอย่างหนัก เพื่อให้สินค้าหรือบริการของตนเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคให้มากกว่าบริษัทคู่แข่ง ในการโฆษณานี้บริษัทต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผลกระทบที่ผู้บริโภคจะได้รับจากการแข่งขันครั้งนี้ก็คือ การต้องซื้อสินค้าหรือบริการในราคาที่แพงเกินความจำเป็น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การดำเนินธุรกิจกับการเล่นโป๊กเกอร์นั้นจะมีลักษณะที่เหมือนกันเพียงประการเดียว กล่าวคือ การดำเนินธุรกิจและการเล่นโป๊กเกอร์เป็นกิจกรรมของการแข่งขัน แต่ผู้ที่ถูกกระทบจากการแข่งขันซึ่งเป็นปัญหาที่เราจะต้องพิจารณาต่อไปนั้น มิได้ต้องการจะเข้าร่วมในเกมนี้ด้วยเลย ตรงจุดนี้เองที่ธุรกิจมีอาจจะใช้กฎของ “โป๊กเกอร์” ของตนเองเท่านั้น

ความสำคัญของการอ้างเหตุผลเปรียบเทียบของ Carr นั้นอยู่ตรงที่ Carr ใช้การเปรียบเทียบนี้เพื่อเป็นข้ออ้างในการสนับสนุนทรรศนะที่ว่า ธุรกิจกับจริยธรรมเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกัน จริยธรรมเป็นเรื่องของชีวิตส่วนตัว จึงไม่เหมาะที่จะใช้ในการดำเนินธุรกิจ เพราะธุรกิจจะมีกฎเกณฑ์สำหรับธุรกิจเอง ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่แตกต่างจากกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่ใช้ในสังคมทั่วไป เมื่อกิจกรรมทางธุรกิจเป็นกิจกรรมที่อยู่นอกกรอบจริยธรรม เราจะใช้หลักจริยธรรมมาตัดสินความถูกต้องทางธุรกิจไม่ได้ ต้องใช้กฎหมายและหลักธุรกิจมาตัดสินเท่านั้น

ทรรศนะดังกล่าวของ Carr นั้น ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยดังเหตุผลที่ได้ยกไปแล้ว และเพราะโดยความเป็นจริงแล้วธุรกิจไม่ใช่เกม ดังที่ Carr เปรียบเทียบ แต่ธุรกิจเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจที่สำคัญของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีกทั้งนักธุรกิจเองก็เป็นสมาชิกของสังคมด้วย กิจกรรมทางธุรกิจก็ควรจะต้องดำเนินไปภายใต้กรอบจริยธรรมเหมือนกิจกรรมอื่นๆของมนุษย์เช่นเดียวกัน และเนื่องจากธุรกิจมีหน้าที่ในการผลิต และการกระจายสินค้าตลอดจนบริการไปสู่ประชาชน

ธุรกิจจึงมีความสัมพันธ์กับฝ่ายต่างๆในสังคมดังที่ Bowie (1990 : 41) ได้แสดงไว้

1. ลูกค้า ผู้บริโภค หรือผู้รับบริการ (Customer)
2. พนักงานหรือลูกจ้าง (Employees)
3. ผู้ถือหุ้น (Shareholders)
4. องค์กรของรัฐ (Government)
5. คู่แข่งขัน หรือผู้ประกอบการธุรกิจคนอื่นๆ (Other Business)
6. สิ่งแวดล้อม (Environment)

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดพันธะทางศีลธรรม (Moral obligation) ยกตัวอย่างเช่น ในฐานะที่ธุรกิจทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าและให้บริการแก่ผู้บริโภค จะต้องให้ความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคโดยไม่เอาเปรียบทั้งทางด้านปริมาณ คุณภาพ และราคา ตลอดจนการเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องและไม่ปิดบัง เพื่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้บริโภคอย่างแท้จริง และถ้าหากมีการโฆษณา ก็จะต้องให้ข้อมูลที่เป็นจริงโดยตรงเกี่ยวกับสินค้านั้น เช่น เครื่องดื่มเกลือแร่จะต้องบอกว่า ดื่มอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสภาพร่างกาย

ในฐานะของนายจ้าง ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องให้ความยุติธรรมแก่พนักงานหรือลูกจ้าง โดยให้ค่าตอบแทน และผลประโยชน์แก่พนักงานอย่างถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งให้การส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน และความรับผิดชอบที่ดีขึ้น ในส่วนของผู้ถือหุ้นนั้น ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อผู้ถือหุ้น โดยให้กำไรตอบแทนจากการลงทุนในรูปของเงินปันผลในอัตราที่เที่ยงธรรม และเมื่อต้องมีการแข่งขันกับคู่แข่งอื่น หรือผู้ประกอบธุรกิจประเภทเดียวกัน ก็จะต้องแข่งขันในเชิงการค้าที่เสมอภาคและเป็นธรรมตามกฎหมาย และธรรมเนียมปฏิบัติทางธุรกิจ ในส่วนขององค์กรของรัฐหรือหน่วยราชการนั้น ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องทำตามข้อบังคับของกฎหมาย เช่น จะต้องชำระภาษีให้ครบถ้วน และตามกำหนดเวลา ให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการในการทำตาม หน้าที่ของพลเมืองดี นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจยังมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งโดยทางตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิต และโดยอ้อมคือก่อให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ธุรกิจจึงต้องมีบทบาทในการจัดการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย การมีนโยบายด้านการจัดการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการควบคุมการกำจัดของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต ก่อนปล่อยลงสู่สิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบธุรกิจ

จะเห็นได้ว่า ธุรกิจนั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายในสังคม แต่ในวิทยานิพนธ์นี้จะเน้นเฉพาะความสัมพันธ์ของผู้ผลิตและผู้บริโภค เมื่อธุรกิจมีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น การดำเนินธุรกิจจึงต้องมีผลกระทบต่อหลายฝ่ายที่ธุรกิจเข้าไปเกี่ยวข้อง และเมื่อการดำเนินธุรกิจเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ จึงอาจจะเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิดจริยธรรมก็ได้ นอกจากนี้ ธุรกิจระบบตลาดมิใช่จะดำเนินไปโดยปราศจากการตัดสินใจทางจริยธรรมของมนุษย์ เพราะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจมีความเกี่ยวพันและมีผลกระทบต่อทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม การตัดสินใจทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งจึงมีผลกระทบหลายอย่างตามมาเป็นลูกโซ่ และผลที่เกิดขึ้นตามมาก็มีทั้งผลดีและผลเสีย เราจึงต้องตัดสินใจว่าจะเลือกอะไร จะให้ค่าอะไร มากกว่าอะไร เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ บ่อนให้โรงงานอุตสาหกรรมมีไฟฟ้าราคาถูกใช้เพื่อขยายการผลิต เพื่อการส่งออกและการจ้างงานภาคอุตสาหกรรม เราก็ต้องสูญเสียพื้นที่ป่าไม้จำนวนมหาศาลที่จะถูกน้ำท่วม พืชพันธุ์พื้นเมืองและสัตว์ป่าจำนวนมากที่ปรับตัวไม่ได้ จะสูญพันธุ์ไป คนในพื้นที่จำนวนมากจะต้องสูญเสียที่ดินในการประกอบอาชีพ และพลัดพรากจากถิ่นที่เกิดและตายของบรรพบุรุษของตน การตัดสินใจดังกล่าวนี้ ไม่สามารถให้หลักการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost-benefit analysis) มาช่วยตัดสินใจได้

โดยง่าย การตัดสินใจว่าจะสร้างเขื่อนดังกล่าวหรือไม่จึงไม่ใช่การตัดสินใจทางเศรษฐกิจอย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อสภาพแวดล้อม และต่อมนุษย์ การตัดสินใจทางเศรษฐกิจ และธุรกิจไม่ว่าจะในระดับชาติ หรือระดับบริษัท จึงเลี่ยงการตัดสินใจทางจริยธรรมไม่พ้น

อาจจะมีความพยายามแปรค่าของปัจจัยที่เกี่ยวข้องออกมาเป็นเงิน เช่น จำนวนกระแสไฟฟ้าที่ผลิตได้ การจ้างงานที่เพิ่มขึ้น จำนวนป่าไม้และพันธุ์พืชสัตว์ที่เสียไป ความทุกข์ยากจากการพลัดพรากจากถิ่นที่เกิด และการสูญเสียที่ทำกิน เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบผลได้และผลเสียออกมาเป็นตัวเลขได้ แต่การพยายามแปรค่าของสิ่งต่างๆ ออกมาเป็นเงินหรือตัวเลข บางอย่างยากที่จะประเมินค่าออกมาในรูปของตัวเงินหรือตัวเลขได้ เช่น ค่าของต้นไม้มีชีวิต (Standing tree) ซึ่งไม่สามารถจะตีราคาเท่ากับค่าของไม้แปรรูปได้ ทั้งนี้เนื่องจากว่าต้นไม้ที่มีชีวิตนั้น มีประโยชน์อย่างอื่นในฐานะที่เป็นปัจจัยหรือตัวแปรตัวหนึ่งในระบบนิเวศน์ เนื่องจากความสัมพันธ์และประโยชน์ซึ่งเอื้ออำนวยต่อสิ่งอื่นในระบบนิเวศน์นั้น นอกจากนี้สัตว์ที่สูญพันธุ์ไป ความทุกข์ยากของคนที่ต้องพลัดพรากจากถิ่นที่เกิดจะตีค่าเป็นเงินเท่าไร ซึ่งถ้าสามารถตีค่าออกมาได้จริง ก็ยังคงเป็นการตัดสินค้าทางจริยธรรมอยู่นั่นเอง เพราะต้องตัดสินใจว่าอะไรสำคัญกว่าอะไร อะไรมีค่ามากกว่าอะไร เนื่องจากจริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์ทางด้านคุณค่า การถกเถียงกันเรื่องคุณค่า คือการแสวงหาเป้าหมายอันพึงประสงค์ การที่จะตัดสินใจว่าอะไรสำคัญกว่าอะไร อะไรมีค่ามากกว่าอะไรนั้นจะขึ้นอยู่กับว่าเรามีทรรศนะว่าอะไรคือสิ่งที่น่าพึงปรารถนาที่สุดสำหรับชีวิต บางกลุ่มถือว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของชีวิต บางกลุ่มถือว่า ความสุขมิใช่สิ่งที่มีค่าที่สุด แต่เป็นสิ่งอื่น เช่น ปัญญาการหลุดพ้นจากความต้องการเพื่อให้เกิดความสงบเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เป็นต้น ในกรณีของการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าพลังน้ำมาป้อนให้โรงงานอุตสาหกรรมก็เช่นกัน การตัดสินใจครั้งนี้จึงขึ้นอยู่กับว่า ระหว่างประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับคุณค่าของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม นักธุรกิจเห็นว่าสิ่งใดมีคุณค่ามากกว่ากัน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ธุรกิจระบบตลาดมิใช่จะดำเนินไปโดยปราศจากการตัดสินใจทางจริยธรรมของมนุษย์

นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจในแต่ละวัน เราก็จะพบว่าการมีจริยธรรมหรือไม่จริยธรรมจะสะท้อนออกมาในทุกกิจกรรมที่ต้องมีการตัดสินใจ Laura L. Nash ได้รวบรวมพฤติกรรมของการขาดจริยธรรมที่เกิดขึ้นในวงการธุรกิจไว้ดังต่อไปนี้

1. การประกอบธุรกิจด้วยความโลภ
2. ปกปิดและให้ภาพคลาดเคลื่อนจากที่เป็นจริงในรายงาน หรือในการดำเนินงาน
3. ให้ความเท็จหรือความจริงที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับสรรพคุณของสินค้าและบริการ
4. ไม่ทำตามสัญญาหรือข้อตกลงที่ได้เจรจาไปแล้ว
5. ผลิตสินค้า บริการที่มีคุณภาพต่ำโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้ใช้สินค้า หรือผู้ใช้บริการ
6. บังคับให้ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้มีอำนาจ แม้ว่าคำสั่งนั้นจะผิดจริยธรรมหรือไม่ เป็นธรรมต่อผู้อื่น
7. กำหนดราคาสินค้า บริการที่ให้ประโยชน์แก่บริษัทเกินความเหมาะสม
8. กดขี่ไม่ให้สิทธิพื้นฐานแก่ผู้ร่วมงานอันได้แก่ เสรีภาพในการพูด การเลือกและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
9. ดำเนินการผลิตสินค้าที่สร้างมลภาวะต่อสภาพแวดล้อม
10. ไม่ได้ตอบแทนลูกจ้างในสัดส่วนที่สอดคล้องกับประโยชน์ที่ได้รับจากลูกจ้าง
11. ไม่ได้คงสภาพแวดล้อมให้เหมือนเดิมหรือเพิ่มคุณค่าให้แก่สภาพแวดล้อม หลังจากได้ใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อม
12. ระบุข้อเด่นของงาน โครงการ ที่ผิดจากความเป็นจริง เพื่อต้องการการสนับสนุน หรือการยอมรับ
13. เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนสถานภาพ ด้วยวิธีการที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงความ สามารถในการทำงานในหน้าที่
14. ไม่ยอมรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อลูกจ้างหรือบุคคลอื่น ทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนา
15. ดำเนินการบางอย่างหรือให้ความร่วมมือให้มีกิจกรรมบางอย่างเกิดขึ้น โดยที่ไม่เป็นประโยชน์หรือทำให้บริษัทต้องสูญเสียทั้งเวลาและเงินทอง (Nash 1990 : 8-10)

พฤติกรรมที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในบริบท 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบข้อปฏิบัติที่บังคับใช้กับกิจกรรมทางธุรกิจในด้านต่าง ๆ

2. พฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในฐานะลูกค้า ลูกจ้าง คู่ค้า และในฐานะอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการกระบวนการผลิตและการซื้อขาย

3. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเน้นหรือการไม่เน้นความสำคัญของประโยชน์ส่วนตนเหนือประโยชน์ของบริษัทที่ตนทำงานให้ หรือของบุคคลอื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน หรือที่อยู่นอกบริษัท (Nash 1990 : 5-6)

การตัดสินใจในธุรกิจประจำวันของนักธุรกิจหรือผู้ที่ทำงานในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจในด้านต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจใน 3 บริบท ข้างต้นนี้ตลอดเวลา ดังนั้น โอกาสของพฤติกรรมในวงการธุรกิจที่จะต้องเกี่ยวข้องกับจริยธรรมจึงมีอยู่เสมอ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใน 3 บริบท ดังกล่าวนี้อาจจะมีบางพฤติกรรมที่เป็นสิ่งที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ก็ทำให้คนส่วนใหญ่เดือดร้อนไม่เป็นธรรมต่อคนบางคน หรือเป็นการละเมิดสิทธิของเขา จึงเป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรม เช่น กดขี่ไม่ให้สิทธิพื้นฐานแก่ผู้ร่วมงาน ไม่ได้คงสภาพแวดล้อมให้เหมือนเดิมหรือเพิ่มคุณค่าให้แก่สภาพแวดล้อม หลังจากได้ใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ได้หมายความว่า เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมเสมอไป เพราะบางครั้งกฎหมายก็ยังเอื้อมมือไปควบคุมไม่ถึงหรือการกระทำที่ผิดจริยธรรมบางอย่าง ก็อาจไม่จำเป็นหรือไม่ควรต้องออกกฎหมายห้ามด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น บางกรณีควรปล่อยให้เป็นเรื่องของคุณธรรมส่วนบุคคล หรือบางกรณีก็เป็นเหตุผลความจำเป็นในทางปฏิบัติที่การบังคับโดยกฎหมายทำได้ยาก หรือได้ผลน้อยจนไม่คุ้ม เพราะเจ้าพนักงานของรัฐมีจำนวนไม่พอที่จะเข้ามาตรวจตรา เป็นต้น ดังนั้นการออกกฎหมายห้าม ย่อมเป็นการยากลำบากในการบังคับใช้ให้ได้ผล จึงปล่อยให้เป็นเรื่องของจริยธรรมของบุคคล นอกจากนี้ บางสิ่งที่กฎหมายยอมให้ทำได้ก็ยังอาจเป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรมได้เช่นกัน เช่น สมัยหนึ่งที่กฎหมายยอมให้มีการขายคนเป็นทาสได้ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ธุรกิจค้าทาสหรือการใช้แรงงานทาสเป็นสิ่งที่ถูกจริยธรรม หรือในปัจจุบันนี้จะมีสินค้าบางอย่างซึ่งผลิตจากวัตถุที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค แต่จะอยู่ในปริมาณที่น้อยจนไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัดว่าสินค้านั้นเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคจริงๆ จึงยังได้รับอนุญาตให้จำหน่ายสินค้านั้นได้ต่อไป ซึ่งหากกฎหมายจะสามารถเข้าไปควบคุมได้ ก็อาจจะสายเกินไปแล้ว เพราะผู้บริโภคก็ได้รับอันตรายจากการบริโภคสินค้าชนิดนั้นไปแล้ว

ดังนั้น นักธุรกิจที่ประกอบธุรกิจอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ก็ยังอาจทำสิ่งที่ผิดจริยธรรม และทำสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อสังคมได้

ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมทางธุรกิจนั้นมีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตัดสินใจในทุกๆ ระดับของธุรกิจ ดังนั้นธุรกิจจึงมีได้อยู่นอกขอบเขตของจริยธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ การตัดสินใจความถูกต้องของธุรกิจจึงไม่สามารถจะใช้เพียงหลักธุรกิจ หรือกฎหมายเท่านั้น แต่ยังต้องใช้หลักจริยธรรมอีกด้วย

จริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญในการประกอบธุรกิจ

การดำรงอยู่ขององค์การธุรกิจนั้น นอกจากฐานทางด้านการเงินแล้ว ธุรกิจยังต้องการฐานทางด้านจริยธรรมด้วย หากปราศจากฐานทางจริยธรรม ธุรกิจจะดำเนินไปไม่ได้ การที่บริษัทหนึ่ง ๆ ยังคงดำเนินธุรกิจอยู่ได้ ก็เพราะได้รับความเชื่อถือจากวงการธุรกิจ หากไม่ได้รับความเชื่อถือ บริษัทนั้นก็ดำเนินธุรกิจไม่ได้ แม้จะไม่ได้ทำผิดกฎหมายเลยก็ตาม และความเชื่อนี้ ก็คือความไว้วางใจในจริยธรรมของธุรกิจนั่นเอง ความสำคัญของความน่าเชื่อถือทางจริยธรรมถือได้ว่าเป็น “ภาพพจน์” หรือ “ชื่อเสียง” ขององค์การธุรกิจ เช่น เมื่อกล่าวว่า บริษัทแห่งหนึ่งมีชื่อเสียง หรือภาพพจน์ที่ดีในสังคม ก็จะหมายถึงว่า บริษัทนั้นมีชื่อเสียงดีในด้านจริยธรรม อาทิ ผลิตสินค้าที่ปลอดภัย สินค้ามีคุณภาพดีเหมาะสมกับราคา ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค รับผิดชอบต่อสินค้าของตนเอง มีบริการหลังการขายที่ดี มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ความเชื่อถือทางจริยธรรมจะทำให้ธุรกิจได้รับประโยชน์ และมีผลกำไรในระยะยาว หากขาดความเชื่อถือทางจริยธรรม ธุรกิจนั้นก็ขาดประโยชน์จากการได้รับการสนับสนุนจาก สังคม คือ ขาดลูกค้า ลูกจ้าง และผู้นิยมชมชอบ

การประกอบธุรกิจอย่างมีจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงามในตัวเอง และยังช่วยให้ธุรกิจได้รับผลประโยชน์อีกด้วย ดังนั้น นอกจากการมีจริยธรรมกับการดำเนินธุรกิจจะไม่ขัดแย้งกันแล้ว การมีจริยธรรมยังเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ธุรกิจดำเนินไปได้อย่างดีอีกด้วย